

فعالیت‌های فرهنگی دختران در مسجد و ملاحظات آن

حمیدرضا کریمی‌راد (کارشناس علوم قرآنی)

زن و مرد علاوه بر احکام مشترک، دستورها و سفارش‌های مختص به جنس خود را نیز دارند؛ این به معنای برتری یک جنس بر جنس دیگر یا تبعیض میان آن دو نیست؛ بلکه مقتضای حکمت، آن است که بر هر موضوعی به تناسب شرایط و اقتضائات خاص آن حکم کنیم نه آنکه اصرار کنیم بین دو موضوع با شرایط متفاوت تساوی محض برقرار شود. در اواخر قرن نوزده و اوایل قرن بیستم جریان فکری به نام فمینیسم گسترش یافت که مدعی تساوی کامل زن و مرد در تمام شئون بود و جامعه و سنت را به تبعیض علیه زنان متهم می‌کرد.

اینکه اجمالاً در برخی فرهنگ‌ها و در برخی دوره‌ها و توسط افرادی با گرایش فکری رادیکال ظلم‌هایی در طول تاریخ شده امری مسلم است؛ اما این به معنای انکار واضح‌ترین حقایق در مورد اهیت زن و تفاوت بنیادین آن با مرد نیست. این خدمت به زنان نیست که آنان را مساوی با مردم بدانیم؛ بلکه نوعی تحمیل بر ایشان محسوب می‌شود. دین اسلام با در نظر گرفتن شرایط واقعی زن احکام ویژه‌ای را در نظر گرفته که به معنای تحقیر و محدودیت آن نیست؛ بلکه در عین آزادی برای زن است. فعالیت در اجتماع شرایط و ویژگی‌های خاصی دارد که احکام خاصی را ایجاد می‌کند که بنابر نظر علمای اسلامی با رعایت آن هیچ مانعی از حضور فرهنگی و اجتماعی زنان در عرصه‌های مختلف نیست. این مقدمه از آن رو گفته شد تا هرگاه سخن از اقتضائات و شرایط خاص برای فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی دختران و زنان می‌شود مفهوم محدودیت در ذهن کسی تبادر نکند. مراد ما شرایط و زمینه مساعد اسلامی برای حفظ حریم زن و هویت زنان است تا جایگاه زن در دنیای غرب که به نوعی کالا و ابزار فکر سرمایه‌داری شبیه است، جایگزین شخصیت واقعی زنان نشود. در همین راستا

وقتی از حضور دختران و زنان در مسجد سخن می‌گوییم و از بایسته‌های خاص آن صحبت می‌کنیم، شرط واقع‌بینی و انصاف را نباید فراموش کرد و همواره متوجه این نکته بود که اسلام عزیز در عین موافقت کلی با اصل حضور زنان و فعالیت‌های فرهنگی - اجتماعی ایشان در سطح جامعه اسلامی در عین حال تلاش کرده با دستورها و سفارش‌های متعالی خود بهترین فضای ممکن برای فعالیت بهینه زنان در عرصه‌های گوناگون را فراهم آورد. یکی از بهترین و مناسب‌ترین فضاها و نهادهای معنوی برای حضور مشارکت زنان در فعالیت‌ها در سطح جامعه اسلامی مسجد است. مسجد علاوه بر مکان عبادت محل فعالیت‌های گوناگون سیاسی، فرهنگی و اجتماعی است که زن مسلمان با قرار گرفتن در چنین فضایی به ایده‌ئال یک زن نزدیک‌تر می‌شود. زن مسلمان علاوه بر اهتمام به بعد فردی، خانواده را اصلی‌ترین محور زندگی خود قرار می‌دهد تا واحدهای کوچک جامعه یعنی خانواده که نماینده روح کلی جامعه است، محیطی سالم و بالنده برای رشد دنیوی و اخروی افراد باشد.

علاوه بر بعد فردی و بعد خانواده، زن مسلمان وظایف خطیری در عرصه‌های فرهنگی - اجتماعی و سیاسی دارد. زن دوشادوش مرد باید در جست‌وجوی معارف دینی باشد و آگاهی و بصیرت اسلامی خود را مدام ارتقا بخشد؛ «طلب العلم فریضه علی کل مسلم و مسلمه». بیشتر سفارش‌های مربوط به علم‌آموزی در اسلام، زنان جداگانه مورد خطاب قرار گرفته‌اند که این اهمیت وافر آگاهی و بصیرت دینی را در فرایند رشد شخصیت مسلمان می‌رساند.

مسجد بهترین مکان برای شرکت زنان در جلسات مباحث دینی و گفت‌وگو و پرسش درباره جهان‌بینی خود اخلاق اسلامی و احکام متعالی اسلامی است. زنی که در زمینه معارف دینی مطلع و بصیر است، مطمئناً در صحنه‌های حضور خود چه در خانواده و چه در اجتماع بسیار مؤثرتر خواهد بود. همچنین فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی داخل مسجد باید صحنه حضور

فعال زنان و به خصوص دختران جوان باشند. برگزاری کانون‌های فکری گروه‌های مطالعاتی، مراسم‌ها و سخنرانی‌های ویژه مسائل زنان همگی فعالیت‌هایی است که در فضای مسجد به رشد شخصیت زنان می‌انجامد.

همواره سفارش‌های دینی درباره حضور زنان در اجتماع اسلامی در حفظ حریم شخصی زنان تأثیر بسزایی دارد. لذا باید مراقب بود در درجه اول از اختلاط‌های غیرضروری بین پسران و دختران به خصوص در فضای کلاس‌ها و فعالیت‌های جنبی مسجد پرهیز شود. ارتباط زنان با هیئت امنای مسجد از طریق نمایندگان ویژه‌ای صورت می‌گیرد که در زمینه فعالیت‌ها و کانون‌های مخصوص زنان در هماهنگی با فعالیت‌های کلی زنان صورت گیرد. همچنین مدیریت کلاس‌ها و برنامه‌های ویژه زنان شایسته است به خود ایشان واگذار گردد. در تمام مراحل آموزش و اجرای مراسم باید رعایت حرمت زن مد نظر قرار گیرد؛ لذا مشورت مداوم با یک کارشناس دینی در این زمینه بسیار راه‌گشا است تا مصادیق رفتارهای خلاف‌شان روشن‌تر شود.

از سوی دیگر همیشه و در همه فعالیت‌های فرهنگی و معرفتی در فضای مسجد باید معرفی الگوی ایده‌آل زن مسلمان در اولویت نخست قرار گیرد. معرفی الگوهای اسلام همچون حضرت فاطمه (س)، حضرت خدیجه (ص)، حضرت زینب (ص) و حضرت معصومه (ص) و ابعاد مختلف زندگی این بزرگواران و آموزه‌هایی در رابطه با زن و سیره ایشان باید در دستور برنامه‌ها قرار گیرد. از مهم‌ترین مباحثی است که باید در اولویت‌ها فعالیت‌های مسجد در خصوص زنان باشد، معرفی الگوی ایده‌آل یک زن مسلمان در تمام ابعاد، اعم از بعد فردی، خانواده، اجتماع، سیاست، فرهنگ و حتی جهاد زنان است.

در کشور ما در سال‌های اولیه پس از انقلاب، حضور زنان در مساجد بسیار آموزنده بود. در این دوره علاوه بر اهتمام در بُعد فردی و خانواده محوری زنان، بسیاری از فعالیت‌های خدماتی مربوط به جبهه را زنان ساماندهی می‌کردند. پتانسیل‌های

بالایی که در این دوره ظهور کرد و صحنه‌های شگفت‌انگیز ایمان که از سوی زنان این دوره از تاریخ روی داد، مساجد کشور ما را در رابطه با زنان در جایگاه بسیار ویژه‌ای قرار داد. شایسته است اکنون نیز در راه تحقق همان فضا ولو در ابعاد کوچک‌تر یا در زمینه‌های متفاوت‌تر و مناسب روز گام برداریم.

یکی دیگر از مفاهیمی که در فعالیتهای فرهنگی و آموزشی زنان در مسجد باید محور و اولویت قرار بگیرد، مسئله خانواده‌محوری و مرکزیت خانواده در نظام شخصیتی زن از منظر دین مبین اسلام است. خانواده اساس شکل‌گیری جامعه سالم است و زن شخصیت کلیدی و محوری خانواده محسوب می‌شود. فرزندان هر خانواده برای رشد و بالندگی در فضای معنویت اسلامی نیاز به حضور پررنگ مادری معتقد و متعهد دارند. حتی مسجدی‌شدن فرزندان هر خانواده هم وابسته به تربیت مادر است.